

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата історичних наук, доцента Голиша Григорія Михайловича

на дисертацію Силки Ольги Сергіївни

«Подолання безпритульності, сирітства і правопорушень неповнолітніх громадян в Україні (грудень 1942 – травень 1945 рр.)»,

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук

за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Галузь знань – 03 Гуманітарні науки

У руслі відродження антропоцентричних і гуманістичних традицій історієписання спостерігається зростаючий дослідницький інтерес до проблем становища наймолодших, а отже й найвразливіших представників українського соціуму. На особливу увагу заслуговує такий сегмент означеного напрямку, як питання безпритульності й правопорушень неповнолітніх воєнної доби. Тому обрана О. С. Силкою тема дисертаційного дослідження відзначається беззаперечною актуальністю та гносеологічною значимістю. Окрім суто наукового інтересу, її розробка вмотивовується перспективами диверсифікації та можливостями врахування історичного досвіду на сучасному етапі. Адже окремі суспільні феномени, до яких належить і означена тема, мають значну історичну тяглість, а відтак і неабияку здатність збуджувати сьогоденні суспільні процеси з відстані історичного часу. Сучасна війна на Сході України поряд із іншим обернулася й загостренням проблеми сирітства, безпритульності й правопорушень у неповнолітньому середовищі, що вимагає від владних структур адекватної відповіді на ці непрості виклики із врахуванням уроків минулого.

Узявшись за реалізацію досить непростого наукового проєкту, авторка здійснила його в тісному взаємозв'язку з науково-дослідною темою кафедри

історії та культури України Вінницького державного педагогічного університету «Поділля в контексті української історії». Це суттєво посилило вагомість дисертаційного дослідження і сприяло його позитивному результату.

Дисертантка цілком обґрунтовано визначила об'єкт та предмет свого дослідження, загалом достатньо детально і вмотивовано сформулювала його мету та завдання. Це переконливо засвідчує належне усвідомлення нею оптимального алгоритму реалізації наукового проєкту та вміння визначати провідні пріоритети своїх дослідницьких зусиль.

Дисертація виконана на досить розгалуженій, різноманітній за інформативністю, походженням та характером джерельній базі. Цінною рисою роботи є звернення автора до матеріалів центральних та регіональних держархівів: Центрального державного архіву вищих органів влади України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Державного архіву Вінницької області, Центрального державного історичного архіву України м. Львів, а також Державного архіву Міністерства внутрішніх справ України, Державного архіву МВС України по Вінницькій області. Загалом використано матеріали 53 архівних справ, і переважна більшість їх вводяться до наукового обігу вперше. Важливою складовою джерельного забезпечення стали також опубліковані документи та статистичні збірники. Значно доповнили отриману автором інформацію з теми дисертації і публікації в періодиці синхронного подіям, що досліджуються, часу. Залучення значного кола джерел дало змогу дисертантці побудувати своє дослідження на такій критичній масі достовірних даних, яка забезпечила належне фактологічне обґрунтування теоретичних положень.

Архітектоніка дисертаційної праці в основному узгоджується з авторським задумом, містить необхідні складові елементи, підпорядкована досягненню поставленої мети, вибудована за проблемно-хронологічним

принципом і об'єднана внутрішньою логікою. Структурно рукопис дисертації складається зі вступу, основної частини (чотирьох розділів, поділених на 9 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури (269 позицій) та додатків.

Історіографічний аналіз, проведений авторкою з теми дослідження, засвідчує, що вона знайшла лише фрагментарне висвітлення у працях вітчизняних та зарубіжних учених. На основі критичного вивчення наукового доробку своїх попередників, дисертантка дійшла висновку, що попри певну історіографічну спадщину, окремі сегменти проблеми безпритульності, сирітства та правопорушень неповнолітніх воєнної доби ще не стали предметом спеціального вивчення. Вказане цілком обґрунтовано розглядається як вагомий аргумент дослідження вказаної теми на комплексному рівні.

Достатньо повноцінною виглядає й теоретико-методична лабораторія дисертанта. Заслуговує на увагу застосування новітніх історіософських підходів та їх ефективне втілення в дисертаційному дослідженні. Усі його структурні елементи ґрунтуються на основних принципах історичного пізнання: науковості, історизму, об'єктивності, системності, всебічності, плюралізму. Про певну наукову зрілість пошукачки засвідчує й досить різноманітний методичний інструментарій, який використаний для реалізації цього наукового проєкту. Ефективності наукових зусиль сприяло, зокрема, звернення до таких загальнонаукових методів, як аналіз і синтез, групування і типологізація, індукція й дедукція, а також спеціальних – компаративних, структурних, історико-статистичних, історико-правових та ін. Поряд з цим автором застосовано елементи полідисциплінарних підходів та історичне моделювання.

Аналіз змісту основної частини дисертації переконує в тому, що її автором проведено значний обсяг науково-дослідної роботи. При цьому слід

відзначити багатогранність вирішених у роботі дослідницьких завдань, належне розкриття основних аспектів проблеми.

У другому розділі дисертаційної праці «Політика органів влади щодо вразливих категорій дітей» авторка, спираючися на актові джерела різного походження, на достатньому рівні проаналізувала відповідну нормативно-правову базу. Досить всебічно охарактеризовано й процес та складові соціально-профілактичної роботи державних органів у подоланні дитячої безпритульності, сирітства і правопорушень неповнолітніх. Дослідниця достатньо переконливо обґрунтовує положення про те, що вияви безпритульності та правопорушень неповнолітніх громадян були взаємопов'язані. Наведено й об'єктивні статистичні дані, котрі ілюструють динаміку асоціальних явищ у неповнолітньому середовищі.

Третій розділ «Стан безпритульності, сирітства і правопорушень неповнолітніх громадян в Україні 1942 – 1945 рр.» присвячений аналізу причин та наслідків дитячої безпритульності та сирітства. Заслуговує на увагу запропонована дисертанткою їхня класифікація. Загалом висвітлено умови утримання знедолених дітей і підлітків у спеціальних дитячих установах. Авторка подає перелік найбільш типових правопорушень серед неповнолітніх і на основі статистики робить висновок про те, що найвищий їхній рівень зафіксовано в індустріальних, урбанізованих областях (64,7%), а найменший – у західних (8,3%). Можна погодитися із думкою дисертантки про суттєвий вплив на ці показники сімейно-родинних та церковно-релігійних чинників і традицій.

У четвертому розділі «Роль органів влади та громадськості в подоланні правопорушень неповнолітніх 1942 – 1945 рр.» визначено роль органів внутрішніх справ, які відігравали основну роль як перша ланка виявлення і влаштування безпритульних і сиріт з девіантною поведінкою. Дисертантка розкрила особливості діяльності дитячих кімнат міліції та дитприймальників-розподільників, труднощі їхнього функціонування,

породжених випробуваннями воєнного часу. Охарактеризовано мережу й специфіку діяльності пенітенціарних закладів для неповнолітніх правопорушників, якими стали трудові колонії.

У цій структурній частині висвітлено й основні напрями діяльності громадських організацій та опікунських рад у боротьбі із дитячою безпритульністю та попередженні правопорушень серед неповнолітніх. Цілком слушною є думка про те, що роботу таких структур слід розглядати як альтернативу відповідним крокам органів державної влади та управління.

У висновках до дисертації О. С. Силкою підведено підсумки проведеного нею дослідження та констатовано, що поставлені наукові завдання загалом реалізовано. Загальні висновки відповідають логіці викладу, переконують у достатній ефективності дослідницьких зусиль авторки, вихід на конкретні теоретичні й практичні результати.

Науково-довідковий апарат дисертаційної праці О. С. Силки подано відповідно до чинних вимог.

Рецензована праця відзначається новизною в постановці проблеми та реалізації дослідницьких завдань. На основі глибокого аналізу емпіричного матеріалу дисертантці вдалося вийти на оптимальні результати дослідження, які виражаються в наступному:

- проаналізовано стан наукової розробки проблеми і чітко визначено її недосліджені сегменти;
- до наукового обігу вперше залучено джерельний масив з високим рівнем репрезентативності;
- здійснено системне дослідження подолання безпритульності, сирітства і правопорушень неповнолітніх громадян на визволених територіях України в 1942 – 1945 рр.
- узагальнено причини виникнення цих явищ, виявлено регіональні особливості їх поширення.

– Уточнено кількість безпритульних та сиріт на території України в досліджуваній період, перелік чинників, які зумовлюють девіантну поведінку дітей, особливості проведення превентивної роботи з дітьми та коло суб'єктів, які за це відповідають.

Практичні рекомендації, які містяться у висновках дисертації, можуть бути використані у сьогоденній діяльності органів системи освіти і ювенальної юстиції.

Зазначене вище дає підстави зробити висновок про те, що загалом мети й дослідницькі завдання дисертаційної праці досягнуті, а її результати мають суттєве теоретичне і практичне значення.

Дисертація пройшла достатню апробацію своїх основних положень у виступах здобувача на 4-х наукових конференціях. Найважливіші ідеї й висновки дослідження викладено в 6 ґрунтовних публікаціях, усі вони побачили світ у фахових виданнях, в тому числі одна – у науковому часописі зарубіжної держави, яка є членом Євросоюзу. Окрім цього опубліковано 4 матеріали апробаційного характеру. Повністю відповідає змісту дисертації і її автореферат, який відповідає чинним вимогам.

Відзначаючи позитивні риси дисертації О. С. Силки, її належний фаховий рівень, вважаємо за доцільне висловити й низку критичних зауважень та рекомендацій:

по-перше, в історіографічному огляді бракує аналітичності, а окремі залучені праці недостатньо корелюються із обраною темою;

по-друге, джерельна база значно б витрала, аби до неї були залучені надбання «усної історії», особливо результати інтерв'ювання безпосередніх учасників подій, які досліджуються;

по-третє, подекуди має місце порушення логіки викладу матеріалу;

по-четверте, зустрічаються випадки нечіткого застосування дефініцій;

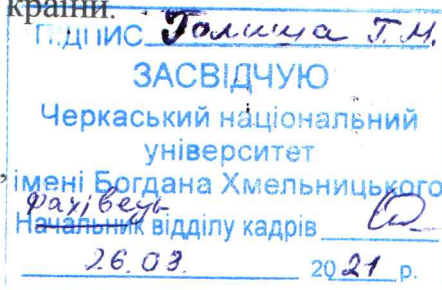
по-п'яте, більшої глибини потребують проміжні висновки.

по-шосте, тексти рукопису дисертації й автореферату потребують більш належного наукового редагування та лінгвістичного оформлення.

Однак висловлені зауваження носять рекомендаційний характер і не применшують наукових здобутків Силки О.С., досягнутих при підготовці дисертаційної праці, яка є оригінальним, самостійним, завершеним і актуальним дослідженням, характеризується важливим практичним значенням, виконана на належному науковому рівні і засвідчує функціональну готовність здобувачки вести ґрунтовну науково-дослідницьку роботу.

З огляду на зазначене вище, вважаємо, що дисертація «Подолання безпритульності, сирітства і правопорушень неповнолітніх громадян в Україні (грудень 1942 – травень 1945 рр.)» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 зі змінами внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. №656 «Про затвердження порядку присудження наукових ступенів», а її авторка Ольга Сергіївна Силка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент
кандидат історичних наук, доцент,
директор наукової бібліотеки
імені Михайла Максимовича
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

/Г. М. Голиш/

Підпис кандидата історичних наук, доцента Г. М. Голиша засвідчую:
Проректор з наукової інноваційної та міжнародної діяльності, професор
/С. В. Корновенко/

